

УДК 338.439(477)

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ

*О. С. Сенишин, к. е. н., доцент, Львівський національний університет імені Івана Франка,
Ks770@inbox.ru*

*Н. О. Дзюбенко, аспірант, Львівський національний університету імені Івана Франка,
nadiaDzybenko@ukr.net*

У статті визначено основні теоретичні підходи дослідження продовольчого ринку як важливої складової соціально-економічної системи суспільства. Розглянуто генезу категорії «ринок» та висвітлено основні підходи до визначення сутності продовольчого ринку. Встановлено особливості функціонування продовольчого ринку, розкрито його структуру, запропоновано підхід до класифікації за принципом цінової доступності товарів для кінцевих споживачів та призначенню продовольчих товарів.

Ключові слова: ринок, товарний ринок, продовольчий ринок, класифікація продовольчого ринку, структура продовольчого ринку, організаційна структура.

Постановка проблеми. У сучасних умовах світової продовольчої кризи надзвичайно важливого значення набувають проблеми розвитку вітчизняного продовольчого ринку, оскільки його стан визначає продовольчу безпеку країни та її конкурентні позиції у світовому просторі. Недостатня забезпеченість населення продуктами харчування, яка має місце на сучасному етапі розвитку світової економіки, а також високий попит на сільськогосподарську сировину на світових ринках продовольства, створюють для України сприятливі умови для розкриття та прояву свого величезного аграрного потенціалу. Тому від того, наскільки своєчасно та правильно наша країна зможе вирішити проблеми розвитку свого агропромислового сектору, залежить її майбутнє економічне зростання, а місце у міжнародному поділі праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти формування й функціонування продовольчого ринку розглядалися в роботах таких вітчизняних дослідників, як Баранчик І., Бойко В., Березін О., Воробйов Є., Гайдучий П., Горькавий В., Дерев'яно Є., Заєць Є., Задворний А., Імас І., Лазня В., Лукінов І., Пасхавер Б., Ревенко М. та інших. Серед російських учених заслуговують на увагу праці Бобильова С., Бобисенко А., Горлова Р., Зельднера А., Мокіна Г., Михеева А., Серової Є.

Більшість наукових праць з даної про-

блематики присвячені, здебільшого, дослідженню окремих питань агропродовольчих відносин, зосереджуються на аналізі переважно окремих ринків споживчих товарів у мікроекономічному аспекті, торкаються питань маркетингової політики тощо. Такі підходи є важливими, однак недостатніми з огляду на встановлення характеру та специфіки функціонування продовольчого ринку.

Економічна теорія, яка за своєю предметною областю й методологічним інструментарієм знімає вказані обмеження прикладного аналізу, на макроекономічному рівні досліджує категорії «товарний ринок» (який за кейнсіанською традицією поєднує ринок кінцевої продукції і ринок засобів виробництва), або ж має справу із споживчим ринком, що охоплює обіг споживчих товарів. Відтак, ринок продовольства не досліджується у якості самостійного об'єкта аналізу.

Формулювання мети статті. Метою даної статті є дослідження генезису формування поняття «ринок», аналіз основних підходів до трактування сутності продовольчого ринку, визначення його класифікаційних ознак та структури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історично, виникнення ринку обумовлено розвитком суспільного поділу праці й товарного виробництва. У ході поглиблення суспільного поділу праці при переході від натуральної форми господарювання до товарної розвиваються відносини обміну,

які з форми дарообміну поступово перетворюються у форму товарного обміну. Тому спочатку під ринком розуміли обмін, торгівлю, зустріч людей для здійснення певної торгової операції. Отже, дане поняття використовували для означення будь-яких торгівельних взаємовідносин між людьми. Відповідно, й сам термін «ринок» у розумінні обміну з'явився разом з появою товарних відносин, тобто приблизно 10 – 12 тис. років тому.

З подальшим розвитком ремесла й міст, розуміння сутності ринку розширюється й набуває змісту чітко визначеного місця для здійснення торгових операцій. Так, древньогрецький мислитель Анахарсіс зазначає, що ринок – це місце, спеціально визначене, щоб обманювати та обкрадати один одного [1, с. 87]. Так чи інакше, ринок постає в якості базару, спеціально виділеної території (ринкової площі) для торгівлі, де відбуваються акти купівлі-продажу різного роду товарів. Слід зазначити, що таке розуміння ринку збереглося й до нашого часу і фігурує у якості одного із його ключових значень в комплексі дисциплін «Economics».

Згодом з'являються перші наукові визначення ринку, які конкретизують та поглиблюють зміст даного терміну. Першим науковцем, який замислювався над сутністю ринку і здійснив спробу дати наукове визначення цій категорії, вважається класик економічної теорії Адам Сміт. У своїх працях відомий економіст розглядав ринок, насамперед, як абстрактне поняття, яке слід розуміти як сферу економічної діяльності, де покупці й продавці збираються разом і сили пропозиції й попиту впливають на ціни товарів. У такому визначенні увага акцентується на суб'єкт-об'єктних відносинах і механізмах функціонування ринку. У подальшому дослідники зосереджували увагу на якійсь одній із вказаних А. Смітом сторін, поглиблюючи уявлення про сутнісну та функціональну природу ринку. Тому на сьогодні не існує єдиного визначення даної категорії.

Західна і вітчизняна економічна наука оперує величезним різноманіттям тлумачень поняття «ринок», висвітлюючи різні його сторони. Так, М. Фрідман розглядає ринок

як координацію дій учасників, яка забезпечує їм свободу вибору [2, с. 24]. На думку П. Самуельсона «ринок – це механізм, через який покупці та продавці взаємодіють, щоб визначити ціну і кількість товару». [3, с. 33]. У ряді досліджень ринок подається як механізм формування й руху відтворюваних процесів, форма зв'язку виробництва і споживання, різних видів комерційно-господарської діяльності за допомогою купівлі-продажу товарів, капіталів, робочої сили, технологій, інформації та ін. (див. на пр. [4, с. 12]).

Слід зауважити, що деякі економісти, визначаючи категорію ринок, акцентують свою увагу на ціні як невід'ємній складовій сучасних товарообмінних операцій. Так, за В. В. Кириленком «ринок – це сукупність відносин купівлі-продажу товарів і послуг; спосіб взаємодії виробників і споживачів, заснований на децентралізованому, безособовому механізмі цінкових сигналів» [5, с. 17]. Спорідненою є й думка А. Гальчинського, який розглядає ринок як механізм координації різноманітної діяльності людей через систему цін [6, с. 157].

Проаналізувавши різні підходи до визначення поняття «ринок», можна стверджувати, що більшість економістів розглядають даний термін у п'яти аспектах. По-перше, як місце, де відбувається процес купівлі-продажу товарів; по-друге, як спеціально виділену громадську площу для торгівлі; по-третє, як сукупність економічних відносин між людьми у сфері обміну; по-четверте, як інструмент узгодження інтересів продавців і покупців; по-п'яте, як механізм, що позв'язує виробничу й розподільчу сферу з особистим споживанням.

Цілком зрозуміло, що відсутність усталеного розуміння загального поняття «ринок» детермінує й множинність визначень категорії «продовольчий ринок». Так, за визначенням Н. В. Карпенка, продовольчий ринок – це сукупність відносин між суб'єктами підприємницької діяльності, що складаються з приводу купівлі-продажу продовольства, місце, де формується попит, пропозиція та ціна на той чи інший продовольчий товар [7, с. 9]. Як бачимо, у цьому визначенні поєднуються уявлення про ринок

як місце і, водночас, як відносини. При цьому останні обмежуються тільки взаємодією тих суб'єктів, які стоять на боці пропозиції товару.

Цей недолік усуває визначення З. М. Ільїної, яка стверджує, що продовольчий ринок – це економічна система, що об'єднує вільно взаємодіючих виробників і споживачів продовольчих товарів, які обмінуються між собою на основі повної й достовірної інформації, що призводить до вирівнювання і зниження витрат [8, с. 83]. Однак, у такому визначенні продовольчий ринок зводиться тільки до ринку досконалої конкуренції. Останній у сучасних умовах виробництва диференційованих продовольчих товарів, вже не є домінуючою ринковою структурою.

На наш погляд, учений в галузі аграрної економіки П. Т. Саблука надав найточніше та найлаконічніше визначення продовольчого ринку, відповідно до якого продовольчий ринок являє собою сферу взаємодії суб'єктів ринку із забезпечення виробництва й вільного руху сільськогосподарської продукції, продовольчих товарів, технологій, засобів виробництва і послуг для агропромислового комплексу [9, с. 7].

Слід зазначити, що дуже часто в економічній літературі продовольчий ринок розглядають як форму організації сільськогосподарського виробництва, тобто під ним розуміють ринок сільськогосподарських підприємств, що виробляють кінцеву продукцію для збуту споживачам чи сировину для харчової промисловості.

Проаналізувавши існуючі підходи до визначення терміну «продовольчий ринок», можна стверджувати, що в широкому значенні він представляє собою форму функціонування галузей економіки, що пов'язані з виробництвом сировини, реалізацією готової продукції, які включають в себе всі необхідні господарські зв'язки та товарно-грошові відносини між учасниками ринку.

Для більш повного розуміння сутності та значення продовольчого ринку, слід розглянути його функції в економічній системі. Більшість дослідників виділяють такі основні функції ринку:

1. Регулююча. Ринок приводить у рі-

вновагу попит і пропозицію, забезпечуючи встановлення рівноважної ціни. При цьому обсяг виробництва приводиться у відповідність сукупним потребам, формуються необхідні пропорції між різними сферами та галузями економіки, між споживанням і нагромадженням, між платоспроможним попитом і пропозицією та встановлюється безперервність процесу відтворення.

2. Контролююча. Ринок допомагає споживачам контролювати виробництво, сприяє вирівнюванню цін, стимулює виробництво суспільно-необхідної продукції та запобігає виготовленню непотрібних товарів.

3. Інформаційна. Ринок використовуючи різноманітні цінові та інші сигнали, надає усім суб'єктам господарювання об'єктивну інформацію про стан реальних витрат виробництва, про якість, кількість та асортимент суспільно необхідних товарів, що постачаються на ринок. Дана інформація допомагає господарюючим суб'єктам налагоджувати власне виробництво відповідно до вимог ринку. Попереджуючи виробників про зміну споживчих потреб, ринок сприяє зміні асортименту, підвищенню якості продукції, зниженню індивідуальних витрат, тобто адаптації товаровиробників до вимог споживачів.

4. Ціноутворююча. На ринку відбувається остаточне визначення вартості товарів, їх реалізація та перетворення продукту праці на товар.

5. Стимулююча. Ринок за допомогою цін стимулює виробників створювати саме ті товари, які необхідні споживачам, впроваджувати інновації, передову техніку, технологію та організацію виробництва з метою зниження індивідуальних витрат, підвищення конкурентоспроможності продукції, покращення її якості та споживчих характеристик. Іншими словами, ринок приводить у дію економічні інтереси, створює мотивацію до продуктивної, ефективної праці, що забезпечує високі кінцеві результати.

6. Відтворювальна. Ринок забезпечує безперервність суспільного відтворення, робить економічну систему єдиним цілим, розвиває зовнішньоекономічні зв'язки,

сприяє інтегрованості національної економіки у світове господарство.

7. Функція посилення конкуренції як між виробниками однієї країни, так і виробниками всього світового господарства.

8. Розподільча. Дана функція ринку полягає в тому, що доходи, які отримують суб'єкти господарювання – це в основному виплати за чинники виробництва, які залежать від ціни, що встановлюється на ринку на цей чинник. Ринкова ціна диференціює доходи товаровиробників. Відбувається соціальне розшарування суб'єктів ринку за доходами на бідних і багатих.

9. Оздоровча (функція санації). Ринок за допомогою конкуренції звільняє суспільне виробництво від економічно неефективних і нежиттєздатних суб'єктів господарювання і відкриває широкі можливості перспективним, найефективнішим, найкориснішим для суспільства товаровиробникам.

Встановивши сутність та функції продовольчого ринку, необхідно перейти до визначення його місця у економіці. В науковій літературі виділяють товарний ринок, фінансовий ринок та ринок праці. На товарному ринку продаються і купляються товари, які є продуктами людської праці, а також послуги. У свою чергу, товарний ринок поділяється на: споживчий ринок, ринок засобів виробництва та ринок інформації й інтелектуального продукту (науково-технічних розробок).

Особливе місце серед усіх видів ринків займає продовольчий ринок, хоча його й не виділяють у окремий ринок на макроекономічному рівні дослідження. Саме продовольчий ринок приймає участь у життєзабезпеченні соціуму, так як наявність продовольства слугує базовою умовою життєдіяльності людини. Продовольчий ринок визначає стан розвитку економіки країни, соціальну стабільність суспільства, перебіг соціально-економічних процесів, які формують добробут нації в цілому, а також визначають ситуацію в аграрному секторі економіки.

У зарубіжній та вітчизняній літературі існують різні класифікації продовольчих ринків. Так, за територією функціонування визначають місцевий, регіональний, національний, спільний ринок міжнародних утво-

рень, зональний, світовий ринки. За часом діяльності розрізняють постійно діючі та сезонні, ранкові та вечірні продовольчі ринки.

На думку відомого вченого-економіста у сфері продовольства О. В. Березіна, продовольчі ринки з огляду на характер спрямування продовольчих ресурсів, поділяються на ринки безпосередньо для харчування, для виробництва інших видів продовольства та для забезпечення нехарчових потреб (наприклад, виробництво медичних препаратів із продовольчої сировини тощо) [10, с. 34].

Класифікація продовольчих ринків за видами сировини для виробництва продовольства включає в себе чотири основні групи: ринок продуктів рослинного походження, ринок продуктів тваринного походження, ринок рибопродуктів і продуктів моря та ринок продуктів з дикорослої сировини. Якщо ж брати до уваги рівень технологічної обробки вихідної сировини, то продовольчі ринки можна поділити на ринки консервованих продуктів, ринки хлібобулочних виробів (через технологію випікання) та ринки сушених, в'ялених, мочених продуктів тощо.

При класифікації продовольчих ринків за видами продуктів, виділяють ринок овочів, фруктів, баштанних тощо; ринок м'яса і м'ясопродуктів; ринок молока і молокопродуктів; ринок дикорослої продукції; ринок жирів; ринок риби, рибопродуктів і продуктів моря; ринок цукру; ринок зернових і зернобобових продуктів; ринок кондитерських виробів; ринок хлібобулочних виробів тощо. Відповідно до строку зберігання і реалізації товарів виділяють ринки товарів тривалого зберігання та ринки швидкопсувних товарів.

У доповнення до існуючих класифікацій ми пропонуємо поділ продовольчих ринків за принципом цінової доступності товарів для кінцевих споживачів. Згідно цієї класифікації продовольчі ринки слід поділяти на ринки соціального продовольства (до якого відносимо продовольчі продукти, що входять до складу мінімального споживчого кошика громадян), ринки продовольчої продукції для середнього класу (відноситься продовольство, що попадає в середню цінову категорію) та продовольчі ринки елітної

продукції (екзотичні та високовартісні товари).

Залежно від призначення продовольчих товарів, ринки продовольчої продукції поділяються на ринки продукції масового споживання, ринки продукції одиничного споживання (наприклад трюфеля, плавники акули і т.д.), ринки продуктів дитячого харчування та ринки лікувальних і лікувально-профілактичних продовольчих товарів.

Продовольчий ринок функціонує на основі загальних принципів ринкового господарства: свободі підприємництва, орієнтація на споживача, свободі споживчого вибору, конкуренції та приватної власності. Проте ринок продовольчих товарів має ряд специфічних особливостей, що відрізняють його від інших ринків економічної системи. Такими особливостями є:

- сезонність виробництва і споживання сільськогосподарської продукції;

- гостра залежність від ґрунтово-кліматичних умов господарювання;

- подвійний взаємозв'язок ринку з усіма галузями економіки країни у процесі виробництва і реалізації продукції та пряма залежність продовольчого ринку від стану ринку праці, ринку землі, ринку інвестиційних товарів, ринку фінансів та інших елементів ринкової інфраструктури.

- безперервне функціонування продовольчого ринку, що обумовлене необхідністю щоденного споживання людьми продуктів харчування для задоволення своїх фізіологічних потреб.

- специфіка продовольчих товарів, яка полягає в неможливості збереження їхніх якісних показників протягом тривалого терміну зберігання, вимагає швидкий, а, іноді, й негайний збут виробленої продовольчої продукції, що супроводжується збільшенням обсягів втрат продукції і зменшенням доходності. Це однією особливістю продовольчих товарів являється високий ступінь взаємозамінності і одночасно низька еластичність за доходом, а також обумовленість обсягів вир не лише платоспроможним попитом, але й фізіологічними нормами споживання і наявністю земельних та інших ресурсів

- можливість розгляду продовольчого ринку як визначника ефективності та результативності функціонування сільського господарства та переробних галузей, оскільки він акумулює у собі результати їхньої діяльності.

- час від часу, на даному ринку виникає парадоксальна ситуація, яка полягає в тому, що для усіх товаровиробників несприятливі погодні умови, що спричинять низьку врожайність, можуть виявитися більш бажаними, ніж сприятливі, оскільки, враховуючи нееластичність попиту на продовольчу продукцію, у випадку високої врожайності – доходи товаровиробників подають.

- поєднання спеціалізації та диверсифікації виробництва сільськогосподарської сировини та продовольчих товарів, що реалізується на продовольчому ринку. Виробництво різномірних видів продукції створює для товаровиробників, з одного боку, додаткові труднощі як виробничого, такі збутового характеру, пов'язаних часто з принципово різними вимогами до різних видів продукції, на яких спеціалізується виробник. Однак, з іншого боку, комбінація різних виробництв у значній мірі страхує від великих збитків, оскільки при низькому урожаї зерна товаровиробник отримає додатковий дохід у свинарстві. Таким чином спрацьовує правило диференціації, яке стверджує, що неможна класти всі яйця в один кошик [11, с. 14]

- зосередженість основного споживача сільськогосподарської продукції в містах, що обумовлює використання різного роду посередників. Це означає втрату певної частини доходу сільськогосподарського товаровиробника і є додатковим фактором зростання цін на продукцію кінцевого споживача. У разі не відпрацьованості механізмів збуту сільськогосподарської сировини і продовольства посередники перехоплюють канали товароруку продовольства, що негативно впливає на економічний стан товаровиробників і не сприяє становленню цивілізованого ринку продовольства [12, с. 193].

- наближеність даного виду ринку до ринку досконалої конкуренції, оскільки на продовольчому ринку всі продавці є конкурентами один одному, кожен з них займає

певну частку ринку, продукція, якою вони торгують є відносно однорідна та подільна, покупці мають рівний доступ до інформації і, частіше за все, добре інформовані про стан цін, продавці діють незалежно один від одного, а бар'єри для входу чи виходу товаровиробників з ринку – відсутні.

Продовольчий ринок має свою структуру, яку можна розглядати використовуючи різні підходи. Структура продовольчого ринку являє собою певну організаційну побудову, що характеризує співвідношення між його елементами з їх власним порядком, способами зв'язку та закономірностями свого розвитку.

Зазвичай, структуру продовольчого ринку розглядають з позиції продуктового, територіального та функціонального підходів. Згідно з продуктовим підходом, елементами продовольчого ринку виступають окремі ринки продовольчих товарів на яких реалізовується продукція кінцевим споживачам. Функціональний принцип побудови структури продовольчого ринку передбачає включення сукупності галузей, які виконують у межах продовольчого ринку певні завдання (забезпечення ресурсами, виробництво сировини, перероблення, зберігання, транспортування) [13, с. 173].

Територіальна побудова продовольчого ринку є результатом поділу праці в межах адміністративно-територіальних утворень залежно від природно-кліматичних умов, які визначають територіально-регіональну спеціалізацію [Там само, с. 173]. Даний тип структури показує нам як процеси виробництва, переробки сільськогосподарської сировини, її реалізації і споживання територіально співвідносяться між собою.

З одного боку, структуру національного продовольчого ринку можна розглядати як сукупність регіональних ринків продовольчої продукції. Проте, з іншого боку, відповідно до поглядів Т. В. Гомелько, у структурі продовольчого ринку умовно можна виділити чотири сфери. Перша сфера – сфера виробництва, що складається із сукупності сільськогосподарських і переробних товаровиробників, транспортних і фінансово-кредитних лізингових, страхових організацій. Друга сфера – сфера збуту й торгівлі,

характеризується сукупністю оптових і роздрібних торговельних організацій, транспортних, фінансово-кредитних організацій. Третя сфера – сфера зовнішніх зв'язків за допомогою експортно-імпортних операцій. До цієї сфери віднесемо суб'єкти ринкових відносин, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Четверта сфера – сфера державного регулювання, що за допомогою соціально-економічних і адміністративних методів впливає на функціонування трьох попередніх сфер [14, с. 122].

Розглядаючи організаційну структуру продовольчого ринку, слід сказати, що вона являє собою сукупність галузей і виробництв, які безпосередньо беруть участь у виробництві сировини, її переробці і постачанні продуктів харчування та технологічно пов'язані між собою по лінії: виробництво та заготівля сировини – її переробка – реалізація готової продукції [12, с. 186]. Для конкретизації розуміння структури продовольчого ринку наведемо підхід до структуризації запропонований Л. В. Страшинською, який передбачає виділення трьох основних галузей [Там само, с. 187]:

- сільське господарство (крім виробництва непродовольчої сировини) та інші види діяльності з виробництва продовольчих ресурсів: рибне господарство, розлив мінеральних вод, соляну промисловість;

- харчову промисловість та її інфраструктуру, що забезпечує зовнішні умови здійснення виробничого процесу: вантажний транспорт, холодильне та складське господарство, технічне та консультативне обслуговування й інші послуги;

- торгівлю продовольчими товарами.

Розглянувши основні форми структуризації ринку, хочемо запропонувати своє бачення структури ринку продовольчих товарів, яке ґрунтується на розподілі товарних ринків за видами сільськогосподарської продукції та групами їх переробки. Отже, вважаємо, що продовольчий ринок поєднує у собі ринок сільськогосподарської продукції, що включає тваринництво, рослинництво та рибництво, та ринок продуктів переробки сільськогосподарської сировини, до складу якого входить:

– ринок продуктів переробки рослинної сировини (ринок круп'яних виробів, ринок рослинних масел, ринок вина та алкогольних напоїв, ринок овочевих та фруктових консервів, ринок кондитерської продукції, тощо);

– ринок продуктів переробки продукції тваринного походження (ринок молочної продукції, ринок сирів, ринок вершкового масла, ринок м'ясних консервів, ринок м'ясопродуктів, тощо);

– ринок продуктів переробки продукції рибництва (ринок рибпродуктів, ринок консервованих морепродуктів, тощо).

Отже, існують різні підходи до представлення структури продовольчого ринку. Одні характеризують його структуру відповідно до основних сфер продовольчого ринку, інші – розглядають з позиції продуктового, територіального та функціонального принципів структуризації, треті – передбачають виділення основних галузей у межах продовольчого ринку. Проте, слід наголосити, що всі розглянуті підходи не суперечать один одному, а лише під різними кутами розглядають те, як складові частини величезного продовольчого ринку співіснують і взаємодіють між собою.

Висновки. Здійснений аналіз гносеологічних проблем дослідження продовольчого ринку дозволяє зробити висновок про недостатній ступінь теоретичного аналізу даного феномену. На основі аналізу існуючих визначень продовольчого ринку запропоновано розглядати його сутність як процес взаємопов'язаного функціонування галузей і структур національного господарства з метою виробництва високоякісної конкурентоспроможної продукції, доведення її до споживача, забезпечення раціонального споживання та формування державних продовольчих фондів.

Встановлено, що, з одного боку, продовольчий ринок є невід'ємною частиною соціально-економічної системи, а з іншого – самостійний економічний механізм зі своїми особливостями та закономірностями.

Дослідження специфіки продовольчо-

го ринку дає можливість визначити існуючі проблеми в його функціонуванні, а вивчення структури дозволяє актуалізувати продуктивний, територіальний та функціональний підходів до його структуризації.

Література

1. Диоген Л. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов. – М.: Мысль, 1986. – 571 с.
2. Фридман М., Хайек Ф. О свободе / Под ред. А. Бабича. – Минск: Полифакт референдум, 1990. – 200 с.
3. Самуэльсон П. Е. Экономика / Под ред. П. Е. Самуэльсона: в 2-х томах. – М.: НПО Аглон, Машиностроение, 1997. – т. 1. – 333 с.
4. Антошкіна Л. І. Інфраструктура товарного ринку: [навч. посіб.] / Л. І. Антошкіна, І. О. Гарлопов, Л. П. Коленченко. – Донецьк: Юго-Восток, 2009. – 184 с.
5. Кириленко В. В. Економіка: [навч. посіб.] / за ред. В. В. Кириленка. – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – 155 с.
6. Гальчинський А. С. Основи економічних знань: [навч. пос.] / А. С. Гальчинський, П. С. Єщенко, Ю. І. Палкін. – К.: Вища шк., 1998. – 544 с.
7. Карпенко Н. В. Господарські зв'язки в інфраструктурному комплексі продовольчого ринку України: монографія / Н. В. Карпенко. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2004. – 122 с.
8. Ильина З. М. Рынки сельскохозяйственного сырья и продовольствия: [учеб. пособ.] / З. М. Ильина, И. В. Мирочичкая. – Минск: БГЭУ, 2001. – 226 с.
9. Саблук П. І. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції: [практ. посіб.] / за ред. П. Т. Саблука. – К.: ІАЕ УААН, 2000. – 558 с.
10. Березін О. В. Продовольчий ринок України: теоретико-методологічні засади формування і розвитку: монографія / О. В. Березін. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 184 с.
11. Долішній М. І. Ринок продовольства України в аспектах СОТ: монографія / М. І. Долішній, В. І. Топіха, В. В. Булюк, В. А. Романова. – Миколаїв: МДАУ, 2006. – 220 с.
12. Страшинська Л. В. Стратегія розвитку продовольчого ринку в Україні: монографія / Л. В. Страшинська / за ред. Б.М. Данилишина. – К.: Профі, 2008. – 532 с.
13. Лозинська Т. М. Національний продовольчий ринок в умовах глобалізації: монографія / Т. М. Лозинська. – Х.: Магістр, 2007. – 272 с.
14. Гомелько Т. В. Теоретические основы формирования продовольственного рынка / Т. В. Гомелько: монография. – Смоленск: СФ АНО ВПО ЦС РФ Российский университет кооперации, 2007. – 138 с.

В статье определены основные теоретические подходы исследования продовольственного рынка как важной составляющей социально-экономической системы. Рассмотрен генезис категории «рынок» и освещены основные подходы к определению сущности продовольственного рынка. Установлены особенности функционирования продовольственного рынка, раскрыта его структура, предложен подход к классификации по принципу ценовой доступности товаров для конечных потребителей и назначению продовольственных товаров.

Ключевые слова: рынок, товарный рынок, продовольственный рынок, классификация продовольственного рынка, структура продовольственного рынка, организационная структура.

Main theoretical approaches to the study of commodity market as an important component of social and economic system are determined. The origin of market as a category is considered; the main approaches to defining the essence of commodity are highlighted. Peculiarities of commodity market operation are identified; the structure of commodity market is revealed; classification by price affordability for final consumer and by product objective is offered.

Keywords: market, commodity market, food market, food market classification, food market structure, organizational structure.

Рекомендовано до друку д. е. н., проф. Хоронжем А. Г.